

מדינת ישראל
משרד המשפטים
State of Israel
Ministry of Justice

The Department for International Agreements
and International Litigation

היחידה להסכמים בינלאומיים
ותביעות בינלאומיות

תאריך: ח' באייר, תשס"ז
26 באפריל, 2007
מספר: 2752

לכבוד
מר יחזקאל ליון, מנהל אגף המחקר
ארגון "בצלם"
רח' התעשייה 8, תלפיות
ירושלים
שלום רב,

הנדון: התייחסות לטיוטת דר"ח "בצלם" – "עינויים והתעללות בעצירים פלסטינים"

פנייתך להתייחסותנו לטיוטת הדו"ח שבנדון התקבלה במשרדנו ולהלן תגובתנו:

מתודולוגיה

1. הדו"ח נבנה על מדגם לא מייצג, אשר על פניו נדמה כי נבחר בצורה מגמתית המעוותת את המציאות הקיימת מבחינת מעצר וחקירה של אסירים ביטחוניים.
2. הצגת דו"ח ובו תיאור מקרים ללא פרטים מזהים ומבלי לאפשר לגורמים הרלוונטיים, ובראשם שב"כ וצה"ל, לבחון את המקרים הספציפיים המועלים בו, שולל מהם את האפשרות לבחון את הטענות המועלות בטיוטת הדו"ח.

טענות כלפי הדרג המבצעי

א. חיילי צה"ל

3. בדיקה שערכנו העלתה את הממצאים הבאים:

רח' צלאח א-דין 29 ת.ד. 49029 ים-מיקוד 91490 טל' 02-6466569 פקס 02-6261862

E-Mail: international@justice.gov.il

3.1. הליך הקבלה למתקן מעצר:

3.1.1. הינו קצר ביותר, למעט מקרים חריגים, ובניגוד לנטען בדו"ח, אינו כולל הפשטה של העצורים, למעט חריגים מוגדרים.

3.1.2. מחייב בדיקת חובש או רופא על מנת לקבוע כשירות למעצר.

3.1.3. כולל תשאול לגבי פגיעה, אם הייתה כזו, במהלך המעצר והליווי ובאם נטען על ידי העצור כי הוכה או באם נתגלו סימני אלימות על גופו, מועברים פרטי המקרה לחקירת מצ"ח.

3.2. הוקמה פלוגת ליווי מקצועית לשם הבטחת תנאי העצירים בעת העברתם בין מתקנים.

3.3. כל מקרה של חריגה מנהלי התנהגות, לרבות מקרים נדירים של קללות והכאות נבדק ומטופל. כאמור לעיל, צירוף פרטי המקרים המתוארים בדו"ח ייתכן והיה מאפשר לצה"ל לבדוק את המקרים באופן פרטני.

4. צה"ל פועל להטמעת הכללים המשפטיים הנוגעים להתנהגות ראויה בלחימה ומול אוכלוסיה אזרחית, בקרב החיילים, באמצעים של הדרכה ולמידה. קציני בית הספר למשפט צבאי של הפרקליטות הצבאית, אשר מוביל את ההדרכות בתחום זה, העבירו בשנים האחרונות הרצאות רבות בתחום, בהם השתתפו אלפים רבים של חיילים. ההדרכות מתמקדות, בין היתר, בחובה המוטלת על חיילי צה"ל בכל הדרגות ליתן יחס אנושי ונאות לעצורים הנתפסים על ידי צה"ל, תוך שמירה על כבודם כבני אדם. הרצאות בתחומים אלה משולבות היום באופן אינטגרלי כחלק מהכשרות היסוד של צה"ל, ובכללן הכשרות הקצונה וקורסים במכללה לפיקוד טקטי. כמו כן, מעביר בית הספר הרצאות ייעודיות לעניין טיפול נאות בעצורים.

5. בנוסף, בית הספר למשפט צבאי מפיק חומרי הדרכה שונים, לרבות לומדות ממוחשבות בתחומים האמורים, אשר מאפשרות הכשרה יעילה להיקף רחב של אוכלוסיית יעד. לומדות אלו, אשר משמשות כלי חיוני בהדרכת מערך הלוחמים והמפקדים בצה"ל, מתייחסות, בין היתר, ליחס נאות שיש להעניק לעצורים ומדגישות את האיסור החמור על יחס בלתי אנושי או משפיל לעצורים הנתפסים בידי כוחות צה"ל.

ב. שוטרי משטרת ישראל

6. שוטרי משטרת ישראל הפועלים במתקני מעצר משטרתיים, בהם פועלים חוקרי השב"כ פועלים על פי החוק ובמסגרתו והטיפול בעצורים המוחזקים במתקנים הללו, לרבות עצורים ביטחוניים, נעשה על פי החוק וההוראות הפנימיות של המשטרה ונתון לביקורת שוטפת של המחלקה לחקירות שוטרים במשרד המשפטים ובתי המשפט.

ג. חוקרי השב"כ

7. שירות הביטחון הכללי מופקד על פי חוק על שמירת ביטחון המדינה, סדרי המשטר שלה ומוסדותיה, מפני איומי טרור, ריגול ואיומים נוספים. לשם כך, מוטל עליו לסכל ולמנוע פעילות בלתי חוקית שמטרתה לפגוע ביעדים האמורים.
8. לשם הגשמת משימותיו, מבצע השירות, בין היתר, חקירות כנגד חשודים בפעילות טרור. מטרתה העיקרית של החקירה הינה איסוף מידע במטרה לסכל ולמנוע ביצוע מעשי טרור.
9. הלחימה היומיומית בתשתיות הטרור, המבקשות להוציא אל הפועל פיגועי תופת ולזרוע הרג והרס במדינת ישראל, מחייבת את גורמי הביטחון, ובכלל זה את חוקרי שירות הביטחון הכללי, לעשות כל מאמץ לסכל ולשבש תשתיות אלו. במהלך השנים האחרונות ניצלו חייהם של אזרחים רבים כתוצאה ישירה ממידע שהתקבל בחקירות.
10. הדו"ח עצמו מתייחס, ככל שהדבר נוגע לקבוצה אשר קרויה בדו"ח עצורים "רגילים", לנחקרים אשר נעצרו בין הימים 13-17 ביולי 2005, כאשר ביום ה – 12 ביולי 2005 בוצע פיגוע התאבדות בנתניה, אשר גרם למותם של חמישה בני אדם ופציעתם של עשרות. (הקבוצה השניה, קבוצת העצורים ה"בכירים" (כלשון הדו"ח) כוללת פלסטינים שנעצרו בתקופה שבין יולי 2005 לינואר 2006).
11. לאור הפיגוע האמור נעצרו ונחקרו חשודים הקשורים לפיגוע, כאשר כתוצאה מחקירות אלו, נחשפו מבצעי הפיגוע ותשתיות הטרור אשר עמדו מאחוריו. בנוסף, נחשפו חוליות טרור נוספות והוסגרו אמצעי לחימה אשר יועדו לביצוע פיגועים עתידיים.
12. מטעמי סודיות לא נוכל להתייחס במסגרת זו, באופן פרטני, לשיטות החקירה המופיעות בדו"ח, ולפיכך גם לא נוכל להתייחס פרטנית לכל אחת ואחת מהטענות המופיעות בדו"ח בהקשר זה. יתירה מזאת, מכיוון שהדו"ח לא נוקב בשמות העצירים שהעלו את התלונות, לא ניתן לבדוק נכונות הטענות. עם זאת נציין כי הדו"ח רצוף שגיאות, טענות מופרכות ואי דיוקים.
13. לשם המחשת אי הדיוקים והמגמתיות של הדו"ח, ניתן להצביע על כמה דוגמאות בולטות. כך למשל, הטענות כאילו השב"כ נוקט בצעדים שנועדו לגרום ל"תלישות" של הנחקרים מהעולם החיצון, ולתחושה של חוסר ודאות באשר לגורלם בחקירה אינן נכונות. לעניין זה נבקש לציין כי נחקרי השב"כ מקבלים לידיהם כבר בראשית חקירתם, מסמך המפרט את זכויותיהם כנחקרים בחקירה פלילית, בו מצוינת זכותם להימנע מהפללה עצמית, זכותם להיפגש עם עורך דין ועוד. כל זאת בניגוד לנטען בדו"ח.
14. דוגמא נוספת בהקשר זה, מצויה בטענה כי שירות הביטחון הכללי עוסק ב"עיצוב חזותו" של המזון המוגש לעצירים, "לשם יצירת אפקט הרתעה", שאמור לעורר גועל ודחייה בקרב הנחקרים. טענה תמוהה זו הינה חסרת כל בסיס, ומעידה על פניה על חוסר הרצינות והמגמתיות של הטוען אותה.
15. כדוגמא נוספת, נציין כי אין כל בסיס לטענה כי כעניין שבשגרה "נוהגים חוקרי השב"כ לקלל ולגדף את הנחקרים בבוטות ובגסות".

16. גם הטענה כאילו שירות הביטחון הכללי מעורב בהפשטתם של העצירים במסגרת הליך הקליטה היא טענה חסרת כל בסיס. השב"כ אינו מעורב כלל בתהליך קליטת העצירים למתקן וודאי שאינו מנחה כי עצירים יופשטו לחלוטין עם הגעתם למתקן, כנטען.

17. נשוב ונדגיש כי המדובר בדוגמאות בלבד הנוגעות למסגרת הדברים, ומעבר לכך, לא ניתן להתייחס לכל אחת ואחת מהטענות המופיעות בדו"ח.

18. לעניין הנטען בדו"ח בכל הנוגע לשימוש המונח "חקירה צבאית", נציין כי המדובר במונח בעל משמעות עמומה, הנתפס באופן שונה על ידי אנשים שונים. למרות האמור, הוחלט לאחרונה כי ככלל, יימנעו חוקרי השב"כ משימוש במונח זה.

19. יובהר כי חקירות השב"כ מתבצעות על פי החוק, הנהלים וההנחיות ומבוקרות באורח שוטף ע"י גורמי פיקוח בשירות הביטחון הכללי, ועדת השרים לענייני שירות הביטחון הכללי, ועדת המשנה למודיעין ולשירותים חשאי של ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, משרד המשפטים, משרד מבקר המדינה ובתי המשפט על ערכאותיהם השונות.

טענות כלפי מנגנוני הפיקוח:

א. משרד המשפטים

20. מבקר תלונות הנחקרים (המבת"ן) הפועל במסגרת השב"כ פועל באופן עצמאי, ולאף גורם בשב"כ, לרבות ראש השירות, אין סמכות להתערב בדרך חקירתו או בממצאיו והוא מבצע חקירה עניינית ומקיפה שאינה תלויה בגורמי השירות.

21. בהליך מינויו של המבת"ן מושם דגש על כך שעיסוקיו האחרים בהווה ובעבר אינם עלולים ליצור ניגוד עניינים עם תפקידו כמבת"ן. בהתאם, המבת"ן הנוכחי, כמו גם קודמיו בתפקיד, לא היה חוקר בעברו.

22. יודגש כי למינוי איש שב"כ כמבת"ן יתרונות מובהקים, לרבות היכרותו עם המערכת, אשר מאפשרת לו נגישות למידע הרלוונטי, כולל הרגיש ביותר, כמו גם יכולת להבינו בצורה טובה יותר מגורם חיצוני, שכן כאיש שב"כ הוא מכיר את התרבות הארגונית ו"שפת הארגון".

23. המבת"ן פועל תחת הנחייה והדרכה צמודה של הממונה על המבת"ן במשרד המשפטים, שהינה פרקליטה בכירה במשרד המשפטים. המבת"ן מונחה מקצועית על ידי הממונה והיא מהווה את הגורם המאשר את החלטותיו.

24. בנוסף, הסמכות להורות על בדיקת תלונה מצויה בידי הממונה על המבת"ן, ובהתאם, אין לשב"כ או למבת"ן אפשרות למנוע בדיקת תלונה כלשהי.

25. לאחר השלמת החקירה של המבת"ן, דו"ח החקירה נבחן ביסודיות על ידי הממונה על המבת"ן וכאשר הנושאים העומדים על הפרק הינם רגישים, או כאשר הנסיבות מחייבות זאת, דו"ח החקירה נבחן גם על ידי היועץ המשפטי לממשלה ופרקליט המדינה.

ב. צה"ל

26. תלונות הנוגעות לפגיעה בפלסטינים או להתנהגות חיילים נבדקות ונבחנות בכובד ראש. מדיניות הפרקליטות הצבאית היא שככלל, תלונות בדבר אלימות שנוקטה ע"י חיילים כלפי תושבים פלסטינים – וודאי כשמדובר בטענות על התעללות – נחקרות ע"י מצ"ח. כך, בשנת 2006 מתוך 71 תלונות שהתקבלו על אלימות של חיילים ביהודה ושומרון, ב- 61 מהמקרים נפתחו חקירות. בשנת 2005 נתקבלו 87 תלונות על אלימות ונפתחו 76 חקירות. יובהר, כי בניגוד לאמור בטיטות הדו"ח, פתיחת חקירה פלילית כנגד חיילים, לרבות בגין חשדות לאלימות בלתי מוצדקת במהלך ביצוע מעצרים והחזקת עצירים במשמורת, אינה כפופה לאישור מוקדם של הפרקליטות הצבאית. חקירות מצ"ח נפתחות לא אחת מיד עם קבלת התלונה, מבלי שניתנה הנחיה של הפרקליטות הצבאית.

27. בניגוד לנטען, מאמץ מיוחד מוקדש למיצוי הדין עם מי שהתעלל בפלסטינים או עם מי שהפעיל כוח שלא כדין, ומקום שנאספות די ראיות, בהתאם למבחנים הקבועים בדין הפלילי מוגשים כתבי אישום חמורים, לצד עתירת התביעה להשתת עונשי מאסר הולמים. במקרים המתאימים אף הוגשו ערעורים מטעם התביעה לבית הדין הצבאי לערעורים, בעתירה להחמיר בענישה.

28. כמו כן, יש לציין, כי בעבר נערכו מספר מפגשים בין בכירי הפרקליטות הצבאית לבין נציגי ארגון "בצלם". לנציגי "בצלם" הובהר, במספר הזדמנויות, כי כל תלונה על אלימות מצד חיילים אשר תועבר לפרקליטות הצבאית תיבחן בכובד ראש, בהתאם למדיניות הפרקליטות הצבאית.

29. בתי הדין הצבאיים מחזיקים גם הם בעמדה בלתי מתפשרת בכל הנוגע לעבירות אלימות של חיילים כלפי עצורים פלסטינים, כפי שעולה מהדוגמאות דלהלן:

29.1. מר/274/06 - הורשע חייל בעבירה של התעללות בגין הכאת עצור פלסטיני אזוק, ונגזר עליו עונש של שבעה חודשי מאסר, מתוכם ארבעה חודשי מאסר לריצוי בפועל והיתרה על תנאי שלא יעבור במשך שנתיים עבירה כלשהי שיש בה יסוד של איום או של אלימות. כמו כן, החייל הורד לדרגת טוראי. בית הדין הצבאי ציין בפסק דינו כי:

"אין צורך להכביר מילים על חומרת המעשה אשר בו הורשע הנאשם. בית הדין הצבאי לערעורים נתן דעתו בשנים האחרונות על מעשים מסוג זה, הפסול הקשה והחמור הנלווה להם ועל פגיעתם הקשה בתדמיתו של צה"ל ובטוהר שורותיו. אכן, הנאשם ראוי לענישה מחמירה על מעשיו אשר יש בהם אלמנט של פגיעה במי שהוא חסר ישע גם אם האמור במי שבאספקלרייתו של הנאשם היה מחבל ומי שביצע פיגועי ירי כלפי כוחותינו. כשהמחבל נעצר, נאזק והוא איננו יכול עוד להגיב, חל איסור חמור לפגוע בו בכל דרך שהיא ועובדה בלבד שלא נגרמה לו פגיעה או חבלה אין בה כדי להפחית באופן ממשי מהפסול המוסרי שבדבק במעשה". [הדגשה לא במקור]

29.2. מר/472/05 - הורשע חייל בעבירה של התעללות ובעבירה נלווית של התנהגות שאינה הולמת בגין הכאת עצור פלסטיני אזוק. כתב האישום הוגש נגד החייל לאחר שהוא נשפט בדין משמעתי בגין אותו אירוע, ריצה עונש של 28 ימי מחבוש והושעה מתפקידו כלוחם. בית הדין הצבאי לא הסתפק בענישה זו, הרשיע כאמור את הנאשם וגזר עליו עונש נוסף של 45 ימי מאסר בפועל ו-5 חודשי מאסר על תנאי למשך שנתיים שלא יעבור עבירה שעניינה התעללות, תקיפה או מעשה אלימות כלפי הזולת, כך שבמצטבר הוטל עונש של חודשיים וחצי מאסר לריצוי בפועל. כמו כן, הנאשם הורד לדרגת טוראי. אחד השופטים שישבו בדין ציין בפסק הדין כי "התנהגות הנאשם מטילה קלון עליו, מכתימה את יחידתו, פוגעת במוסר הלחימה של צה"ל ומשליכה על דמות צה"ל כארגון ועל דמות לוחמי".

29.3. מר/471/05 - הורשע חייל בעבירה של התעללות ובעבירה של התנהגות מבישה בגין הכאת עצורים פלסטינים שהיו במשמורתו. על החייל נגזר עונש של ארבעה חודשי מאסר, מתוכם שלושה חודשי מאסר לריצוי בפועל והיתרה על תנאי שלא יעבור במשך שלוש שנים עבירה של התעללות או אלימות כלפי הזולת. כמו כן, החייל הורד לדרגת טוראי.

30. בהתאם להמלצת בית המשפט העליון בבג"צ 3985/03 **בדאוי ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל באיר"ש ואח'**, מונתה ועדה מייעצת לרמטכ"ל, בראשות שופט צבאי-משפטי, אשר עורכת מעת לעת ביקורת על תנאי הכליאה במתקני המעצר הנמצאים באחריות צה"ל. כמו כן, נערכות ביקורות בנושא ע"י מחלקת הבקרה והמעקב הכפופה לסגן הרמטכ"ל. לאחרונה, בהמלצת הועדה המייעצת, נערכו מס' שינויים שמטרתם לשפר את תנאי הכליאה, ובין היתר, הכפפת מתקני המעצר למפקד המשטרה הצבאית הפיקודי והכפפת מתקני הכליאה לשירות בתי הסוהר, הגדלת תקציבם של מתקני הכליאה והקמת כוח ייעודי לליווי העצורים. מתוך הבנה מלאה של חשיבות העניין, צה"ל פועל לשיפור מתמיד של תנאי הכליאה במתקני המעצר אשר מיעוטם, נותרו באחריותו.

בברכה,

בעז אורן, עו"ד

סגן מנהל היחידה

העתקים: מר מני מזוז, היועץ המשפטי לממשלה

מר ערן שנדר, פרקליט המדינה

היועץ המשפטי לשירות הביטחון הכללי

תא"ל אביחי מנדלבלוט, הפרקליט הצבאי הראשי

מר שי ניצן, המשנה לפרקליט המדינה (עניינים מיוחדים)

מר יואל הדר, היועץ המשפטי, המשרד לביטחון הפנים

הממונה על המבת"ן, פרקליטות המדינה